

Κατά τὴ διάρκεια τῆς τουρκοκρατίας καὶ εἰδικώτερα στὸ νησιωτικὸ χῶρο τοῦ Αἰγαίου, ἡ δικαιοσύνη παρουσιάζεται ἀπονεμομένη: 1) Ἀπὸ τὶς ἀρχές τοῦ κυριάρχου, οἱ ὁποῖες ἐφαρμόζουν μουσουλμανικὸ δίκαιο, χωρὶς νὰ ἀποκλείεται ὅμως, σὲ ὠρισμένες περιπτώσεις, ἡ ἐφαρμογὴ ἀπ' αὐτὲς καὶ ἐθιμικῶν τοπικῶν δικαίων¹¹. 2) Ἀπὸ τὶς ἐκκλησιαστικὲς ἀρχές. 3) Ἀπὸ τὶς κοινοτικὲς ἀρχές καὶ 4) ἀπὸ τοὺς διαιτητὲς ἢ αἵρετοὺς κριτές.

Μὲ τὶς διαιτητικὲς ἀποφάσεις τῶν αἵρετῶν κριτῶν, ποὺ ἀφθονοῦν κατὰ τὴν τουρκοκρατία, ἐπιλύονται πάσης φύσεως ἰδιωτικὲς διαφορές¹². Οἱ αἵρετοὶ κριτὲς ἐπελαμβάνοντο τῆς διαφορᾶς, ἀφοῦ προηγουμένως οἱ ἐνδιαφερόμενοι ἀντίδικοι ὑπεβάλλοντο αὐτοθελήτως στὴ διαιτησίᾳ καὶ συνετάσσετο πρὸς τοῦτο συνυποσχετικὸ ἐνώπιον τοῦ καντζηλλιέρη καὶ μαρτύρων. Σὲ πολλὲς μάλιστα περιπτώσεις γιὰ νὰ περιφρουρηθῇ τὸ κῦρος τῆς διαιτητικῆς ἀποφάσεως ἠπειλεῖτο καὶ μὲ πρόστιμο ὁ τυχὸν μὴ συμμορφούμενος πρὸς αὐτὴν διάδικος¹³.

ἔφε/¹⁸ρεν ἐν τῷ μέσῳ καὶ ἀποφάσεις, ὅχι ὅμως τοῦ κριτηρίου μας./¹⁹ Τοῦτο ἡμεῖς δὲν τὸ δεχόμεθα νὰ ἀναιροῦνται διαθῆκαι νοι/²²κοκυραίῳν ὅπου γίνονται μὲ ἰδίαν τους θέλησιν ἐπάνω /²¹εἰς τὰ ἴδια αὐτῶν μούλκια καὶ πράγματα. /²² Πρὸς τούτοις δηλοποιοῦμεν ὅτι ὅσαι οἰκοδομαὶ ἢ ἄλλα /²³κατορθῶσι ἢ πράξει ἓνας ἄνδρας εἰς τὸ ὁσπῆτι τῆς γυ/²⁴ναϊκός του κατὰ τὸ οὔζον τοῦ τόπου μας καὶ τὴν ἀνέκαθεν συνή/²⁵θειαν δὲν ἐμπορεῖ νὰ πρετεντέρη ἐν τούτων ὁβολόν. Ταῦ/²⁶τα ἀναφέρομεν τῇ ἐκλάμπρῳ ἀφθεντίᾳ της νὰ σπεύ/²⁷σῃ καὶ νὰ ἐπιστρέψῃ μὲ προσταγὴν της τὰ δικαιώματα τῆς /²⁸νήσου μας, διὰ νὰ μὴ καταπατῶμεθα ἀπὸ ξένας νατζιό/²⁹νας μὲ προσχήματα τεχνικά καὶ μένομεν μὲ ὅλον /³⁰τὸ σέβας. 1819 Σεπτεμβρίου 24. Μύκονος.» (Ἀρχεῖον ΙΕΕΕ, 22661).

11. Γ. Α. Μάουρερ, 'Ο Ἑλληνικὸς Λαός, ἐνθ' ἀν., § 30 καὶ 39, σ. 86 καὶ 97.

12. Διαιτησία καὶ ἐπὶ ἀξιοποίνων πράξεων βλ. Μεν. Τουρτογλου, Περὶ τῆς ποινικῆς δικαιοσύνης κ.λπ., σ. 20 καὶ τοῦ Αὐτοῦ, «Μελετήματα κ.λπ.», σ. 112. Περὶ τῆς διαιτησίας βλ. καὶ τὸ κεφάλαιον Θ' τῆς ἐγγράφου συλλογῆς τῶν τοπικῶν ἐθίμων τῆς Νάξου τοῦ 1810 (Ζέπων J. G-R. τ. 8, σ. 543). Πρβλ. ἐπίσης Ν. Ροζάκου, Θέματα ἐθιμικῆς διαιτησίας ἀπὸ τὴν Λακωνία, «Πελοποννησιακά», τ. Β', Ἀθῆναι 1957, σ. 286 ἐπ.· Π. Βιζουκίδου, Ἡπειρωτικῶν θεσμῶν ἔρευνα, «Ἡπειρωτικὰ Χρονικά», τ. 2, 1927, σ. 5 ἐπ.· Ἰακ. Βισβίζη, Ἡ κοινοτικὴ διοίκησις τῶν Ἑλλήνων κατὰ τὴν τουρκοκρατίαν, ἐνθ' ἀν., σ. 201.

13. Κατωτέρω παρατίθεται ἀνέκδοτο συνυποσχετικόν, τοῦ ἔτους 1663, ἀπὸ τῆ Μύκονο, ὅπου τὰ δύο ἀντιμαχόμενα μέρη ὑποβάλλονται σὲ διαιτησίαν: «Εἰς δόξα Χ(ριστοῦ) ἀμὴν 1663 μαρτίου 16 στὶ Μύκονο. Εἰστοντας καὶ νὰ εἴχασιν /²καπιαν διαφορὰν ἀναμεσόν τους εἰ κερα Φροσίνι τις Μαρίνας του Πετρι με τιν /³αδελφίν τις τιν Ερίνι αφορμὴ δια κάπια πραματα καὶ κληρονομίαν τον /⁴ανοθεν ἀδελφίον. Επιδι δια νὰ λῖψουσι τα σκάνδαλα καὶ κρισολογιματα απο /⁵ἀναμεσων τους με μιαν γνόμιν καὶ καλιν τους προέρεσι καὶ ηνεφανιστίκασιν εδο /⁶πρεζέντε εἰς ἐμένα τον φανερο νοτάριον καὶ εἰς τους κάτοθεν γεγραμενους μάρτιρες /⁶λέγοντας πως θέλουνε με εἰδιαν καὶ καθολικίν τους γνόμιν καὶ καλίν τους ὁρεζί καὶ /⁸εἰπροσκαλέσασιν καὶ ἠβάλασιν δικερεκριτέ τοὺς ἐντιμοτάτους ἄρχοντες τὸν ευ/⁹γενι κυρ Νικόλα Ψάρο καὶ μισέρ Τζάνε Κοντοφρέο καὶ κυρ

Ἀντιθέτως πρὸς τὴν διαιτησίαν, μὲ τὴν ὁποία ἡ διάλυση τῶν διαφορῶν ἐπὶ ἤρχετο χωρὶς δικαστικὴ σύμπραξις, προκειμένου περὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἢ κοινοτικῶν κριτηρίων τὰ πράγματα ἦσαν τελείως διαφορετικά. Καὶ τοῦτο διότι ἐπρόκειτο περὶ πραγματικῶν δικαστηρίων καὶ αὐτὴ ἄλλωστε ἡ ἀντίληψις διακατεῖχε τόσο τοὺς δικάζοντες ὅσο καὶ τοὺς δικαζομένους¹⁴. Ἔτσι ἡ ἀξία τῶν ἀποφάσεων τῶν κριτηρίων αὐτῶν εἶναι προφανής.

Σωζόμενες δικαστικὲς ἀποφάσεις κοινοτικῶν κριτηρίων ἐμφανίζονται ἀπὸ τὸν

Γεώργι Τουλάνι καὶ κυρ Διμητρί Ραουζε[.] ο προσκαλεσάμενος ἀπο τις ἄνοθεν διο μερίδες, τουτον δίδουσιν παν/¹⁰τιαν καὶ γεματίν εξουσίαν εἰς το νὰ δούσι καὶ νὰ κρίνουσιν τιν εἰποθεσίαν τους καθὼς /¹¹ θελουν μιλήσουν καὶ δικεωκριθουσι εἰσε ὡτι ἔχου νὰ κάμουν καὶ ὡτι κρίνου καὶ ἀπο/¹²φασίσουν εἰ ἄνοθεν ἄρχοντες ἀλμπιτρι ἀπομένουσιν τὰ ἀνοθεν μερι νὰ το κρα/¹³τουν στερεων καὶ ἀχάλαστον εἰς ἅπαντα εἶνα· εἰ δε ὡπιο μέρος ἤθελεν /¹⁴ εὐγι ἀπο τιν σετέντζια τον ἀρχόντον νὰ εἶνε κοντεναδος ὡπου ἠθελε πρε/¹⁵ζενταριστι το παρον γρ(οσια) εζίντα εἴτιε 60 καὶ τὰ εξίς. οθεν εἰς πίστοσιν καὶ /¹⁶ βεβέωσιν του παροντος γράφουντε ἀξιόπιστι καὶ παρακαλετους μάρτυρες.

/¹⁶-Εγὼ παπα Ἰωσιφ Μαραγκους μαρτιρω ὡς ἄνοθεν

/¹⁸ Εγὼ Γιαννύλις Σκαρδανας μαρτιρο ὡς ἄνοθεν

/¹⁸ Εγὼ παπα Γεράσιμος Βιδος καντζιλιερισ Μίκονου εἰγραψα» (Ἀρχεῖον ΙΕΕΕ, 22817).

Σημειωτέον ὅτι τὸ Ὑπουργεῖον τοῦ Δικαίου ἐπὶ Καποδίστρια (Μάρτιος 1831), σὲ σχετικὴ ἀναφορὰ τοῦ Πρωτοκλήτου Σπάρτης ἐπὶ τοῦ θέματος τῶν αἵρετοκρισιῶν, ἀπαντᾷ παρέχον τὴν ὁδηγίαν ὅτι: «Αἱ μεταξὺ συγγενῶν διαφοραί, πρέπει ἀναποφεύκτως νὰ διαλύωνται δι' αἵρετοκρισίας». Ὅσον ἀφορᾷ δὲ στίς παλαιὲς διαιτητικὲς ἀποφάσεις συμβουλεύει νὰ ἔχη «ὁδηγὸν τὰς περιστάσεις καὶ τὰ ἔθιμα τοῦ τόπου τούτου». Τὸ ἀνέκδοτο αὐτὸ ἔγγραφο λόγῳ τοῦ γενικωτέρου ἐνδιαφέροντός του δημοσιεύεται ὁλόκληρο:

«6908 Πρὸς τὸ Πρωτόκλητον Σπάρτης

Ἀπαντῶσα ἡ Γραμ(ματεία) εἰς τὴν ὑπ' ἀριθ. 209 ἀναφορὰν Σας, Σᾶς ἀναγγέλει

Α' — Τὸ τῆς παραγραφῆς δικαίωμα νόμιμον, πρέπει νὰ ἔχη τὸν τόπον του.

Β' — Αἱ μεταξὺ Συγγενῶν διαφοραί, πρέπει ἀναποφεύκτως νὰ διαλύωνται δι' αἵρετοκρισίας, διὰ τοῦτο τὸ Δικαστ(ήριον) θέλει ἀποποιηθῇ πάντοτε νὰ κρίνῃ τὰς τοιαύτας διαφοράς, δὲν θέλει ὅμως παύσει ἀπὸ τοῦ νὰ πείθῃ διὰ φρονίμων προτροπῶν τοὺς διαφορομένους συγγενεῖς νὰ συμμορφοῦνται μὲ τὸν Νόμον, ὁ ὁποῖος σκοπὸν ἔχων πάντοτε τὴν διὰ φιλικῶν μέσων συνδιαλλαγὴν τῶν μεταξὺ συγγενῶν διαφορῶν, διέταξε τοιοῦτοτρόπως.

Γ' — Ὡς πρὸς τὸ περὶ παλαιῶν αἵρετοκρισιακῶν ἀποφάσεων ζήτημα, ἡ Γραμ(ματεία) δὲν δύναται νὰ Σᾶς δώσῃ ἄλλην συμβουλήν, εἰμὴ νὰ ἔχετε πάντοτε ὁδηγὸν τὰς περιστάσεις, καὶ τὰ ἔθιμα τοῦ τόπου τούτου.

Ταῦτα εἰς ἀπάντησιν τῆς ὑπ' ἀριθ. 209 ἀναφορᾶς Σας,

τὴν αὐτὴν Μαρτίου 1831» (Γ.Α.Κ., Ἐκθέσεις τῆς ἐπὶ τοῦ Δικαίου Γραμματείας, τόμ. 8ος).

Ὁμοίως κατὰ τὰ ἔθιμα τῆς Νάξου, ἐπὶ διαφορῶν μεταξὺ συγγενῶν, πρέπει νὰ διορίζονται αἵρετοὶ κριτῆς (Γ. Α. Μάοορερ, ἐνθ' ἀν., σ. 223).

14. Βλ. Ἰακ. Βισβίτζη, ἐνθ' ἀν., σ. 200.

